בְּשָׁנֵי רַעֲבוֹן – בשנים בהם יש רעב בעולם, מאחר שכלתה התבואה הישנה וצריכים לאכול מיבול השנה החדשה, ואם יעברו את השנה תיאסר אכילת התבואה החדשה משום איסור 'חדש' למשך חודש נוסף.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מפורש מנין למדים דין זה: תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר, נאמר בכתוב (מלכים ב' ד מב) 'וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִישָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעוֹרִים' וגו'. דהיינו, הגיע אדם ממקום ששמו בעל שלישה, והביא לאלישע ותלמידיו עשרים ככרות לחם, העשוי מן השעורים שביכרו באותו הזמן. וְאֵין לְךָ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַשֵּׁל פֵּירוֹתֶיהָ – אין בכל ארץ ישראל מקום שבו מתבשלים הפירות מהר יותר מִן המקום ששמו בַּעַל שָׁלִישָׁה, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא בִּכְּרָה – לא נתבשל בה באותה השעה אֶלָּא מִין אֶחָד של תבואה. שֶׁמָּא תֹּאמַר שמין זה חִטִּים היה, שהן מאחרות להבשיל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לחם שְׂעוֹרִים', שהן ממהרות להבשיל מן החיטים, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר שאותו הזמן לִפְנֵי הקרבת הָעֹמֶר היה, ולפיכך לא בישלו השעורים עד עתה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ', שאמר אלישע למשרתו שיתן מן השעורים לתלמידים שהיו לפניו, ובהכרח שֶׁאַחַר הקרבת הָעֹמֶר הָיָה, ולפיכך הותרו השעורים באכילה, ואף על פי שהיה לאחר העומר עדיין לא הבשילו החיטים. אֶמּוֹר מַעֲתָּה, רְאוּיָה הָיְתָה אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁתִּתְעַבֵּר על האביב, שהרי רוב התבואה לא נתבשלה עד לחודש ניסן, וּמִפְּנֵי מָה לֹא עִיְּבְרָהּ אֱלִישָׁע, מאחר שֶׁשָּׁנַת בַּצֹּרֶת הָיְתָה אותה השנה, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבֵית הַגְּרָנוֹת כדי לאכול מן התבואה החדשה, ולפיכך לא רצה לעבר את השנה ולהאריך עליהם את איסור אכילת 'חדש'.

הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדיני עיבור השנה: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כלומר, אין בית דין יושבים לפני ראש השנה לעיין ולקבוע שהשנה הקרובה תהא מעוברת, מאחר שיש לחשוש שישתכח הדבר על לחודש אדר, ויבואו לזלזל באיסור חמץ בפסח, וְאַף אִם כבר עִיְּבְרוּהָ אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, אֲבָל מִפְּנֵי הַהֶחָק כשיש לחשוש שמא לא יוכלו בית דין לדון בעיבור השנה סמוך לחודש אדר, מְעַבְּרִין אוֹתָהּ לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה מֵיָּד, וְאַף עַל פִּי כֵן – אף בשעת הדחק כזו, אֵין בית דין מְעַבְּרִין אֶלָּא את חודש אֲדָר, לעשות שני אדרים, אך אין מעברים אותה בשני חודשים אחרים.

הגמרא מקשה על הדין שנתבאר בברייתא: אִינִי – וכי כך הוא הדין שאין מעברין את השנה קודם ראש השנה, וְהָא שָׁלְחוּ לֵיהּ חכמים איגרת לְרָבָא, וכתבו בה ברמזים כדי שלא יבינו אנשים רשעים את תוכן הדברים וילשינו למלכות, וכך כתבו בה, זוג – שני תלמידי חכמים, בָּא מָרֵקֶת – מטבריה, וּתְפָשׁוֹ נָשֶׁר – ותפשם חיל הפרסיים, וּבִידָם של התלמידי חכמים היו דְּבָרִים (הנעשה) [הַנַּעֲשִׂים] בְּמקום ששמו לוּז, ומבארת הגמרא, וּמַאי נִיהוּ – ומה הם דברים אלו, תְּבֵלָּת לציצית, בְּזוֹת בעל הָרְחָמִים וּבְזוֹתָם של אותם תלמידי חכמים, יְצָאוּ בְּשָׁלוֹם מידם של חיילי המלכות. ועוד כתבו חכמים לרבא ענין אחר, וַעֲמוּסֵי יֵרֵכַי נַחְשׁוֹן – הנשיא שבארץ ישראל, שהוא מזרע נחשון בן עמינדב שהיה ראשון לנשיאים, בָּקְשׁוּ לְקַבּוֹעַ נְצִיב אֶחָד – בקש להוסיף חודש על השנה, דהיינו לעבר את השנה, וְלֹא הִנִּיחָן אַרְמוֹי חַלָּז – ולא הניחתם מלכות אדום הרשעה לעשות כן, מאחר שגזרה שמד עליהם, אֲבָל אף על פי כן בַּעֲלֵי אֲסוּפוֹת – תלמידי חכמים, נֶאֶסְפוּ וְקָבְעוּ לוֹ נְצִיב אֶחָד – קבעו להוסיף חודש אחד על השנה, ואסיפתם היתה בְּיֵרַח [ר'בחודש] שֶׁמֹּת בּוֹ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שהוא חודש אב. ויש להוכיח מאיגרת זאת, שבשעת הדחק רשאים בית דין לעבר את השנה אפילו קודם ראש השנה, שהרי במעשה זה עיברוה כבר בחודש אב.

מתרצת הגמרא: חֲשׁוּבֵי מְחַשְּׁבֵי – רשאים בית דין לחשב בענין עיבור השנה קודם ראש השנה, אבל גַּלּוּיֵי לֹא מְגַלּוּ – אין להם לגלות לציבור אלא לאחר ראש השנה, כדי שלא ישתכח הדבר ויבואו לידי מכשול.

מברר הגמרא: מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי נְצִיב לִישָׁנָא דִּירֵחָא הוּא – כיצד משתמע מלשון 'נציב' שהכוונה היא 'חודש', שכך רמזו לו חכמים לרבא באיגרתם. ומבארת הגמרא, דִּכְתִיב (מלכים א' ד ז) 'וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצִיבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת (אנשיו) [בֵּיתוֹ] חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה'. דהיינו, שהיו למלך שלמה שנים עשר ממונים על שנים עשר מחוזות, אשר כל אחד מהם היה ממונה לגבות מבני אותו המחוז את הסכום הדרוש לצורך כלכלת המלך וביתו חודש אחד בשנה. ומאחר ו'נציבים' אלו היו ממונים כל אחד על חודש אחד, לפיכך כשהוצרכו חכמים לשלוח דבריהם ברמיזה, כינו ל'חודש' בשם 'נציב'.

שואלת הגמרא: וְהָכְתִיב (שם ד יט) 'וּנְצִיב אֶחָד [אֲשֶׁר] בָּאָרֶץ'. ומאחר והיו שנים עשר נציבים הממונים על שנים עשר החודשים, מה היה תפקידו של נציב נוסף זה. משיבה הגמרא: שנחלקו בענין זה רַב יְהוּדָה וְרַב נַחְמָן, חַד אָמַר שנציב אֶחָד זה היה מְמוּנֶה עַל כּוּלָּם – על כל הנציבים. וְחַד אָמַר, שנציב זה היה כְּנֶגֶד חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר, דהיינו, בשנה מעוברת היה הוא ממונה לכלכל את בית המלך בחודש העיבור.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא מִשְּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ, כלומר, אם יודעים בית דין שיוצרכו לעבר את השנה הבאה, אין להם לעבר שנה זו במקומה, אלא יעברו את השנה הצריכה לכך. וְלֹא שָׁלֹשׁ שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ – אין עושים שלש שנים מעוברות ברציפות, מאחר שעל ידי כן משתנות השנים מתיקונן, ויגיע ניסן של השנה השלישית באמצע הקיץ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַעֲשֶׂה היה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְעִבֵּר שָׁלֹשׁ שָׁנִים זוֹ אַחַר זוֹ. ואם כן, יש להוכיח מכך שהוא מתיר לעשות שלש שנים מעוברות ברציפות.

אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי שמעון, האם מִשּׁם חפץ אתה להביא רְאָיָה, הרי אין להוכיח משם כלל, מאחר שבֵּית דִּין יָשְׁבוּ וְקָבְעוּ אַחַת אַחַת בְּזַמָּנָהּ, דהיינו, שלא קבעו שלש שנים מעוברות בזו אחר זו, אלא מאחר והיה רבי עקיבא חכם גדול ובקי בעיבור השנה, ועמדה מלכות הרשעה להורגו, באו בית דין וישבו עמו לעיין איזו מן השנים הבאות צריכות להתעבר, וקבעו את עיבוריהם של שלש שנים, אך לא שנים רצופות היו.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לֹא בַּשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, מאחר שמאריכים בכך את איסור עבודת הקרקע בחודש נוסף, וְלֹא בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – בשנה השמינית, מאחר שכבר כלתה התבואה הישנה שמשנת השישית, וצריכים לאכול מתבואת השמינית, ואם יעברו בית דין את השנה יאריכו עליהם את איסור אכילת 'חדש'. אֵימָתַי – באיזו שנה היו בית דין רְגִילִין לְעַבֵּר, בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית – בשנה השישית, כדי להוסיף עוד חודש של עבודת קרקע כהכנה לשנה השביעית. אמנם התלמידים שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיוּ מְעַבְּרִין את השנה אף בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, ולא היו חוששים מכך שמאריכים את איסור החדש, מאחר שסברו שמותר להביא לארץ ישראל ירקות ותבואה מחוץ לארץ, מיבול השנה השביעית, שהותר באכילה על ידי הבאת העומר של שנת השביעית, ואם כן יכולים הם לאכול מירקות אלו. ואילו החכמים האוסרים לעבר את השנה בשמינית, סוברים שאסור להביא ירקות ותבואה מחוץ לארץ, ולפיכך אין לעבר שנה זו כדי לא להאריך עליהם את איסור 'חדש'.

וּבְפָלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי – ובמחלוקת זו נחלקו גם תנאים אחרים, דְּתַנְיָא בברייתא, אֵין מְבִיאִין יָרָק מֵחוּצָה לָאָרֶץ, וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ להביא. מַאי בֵּינַיְיהוּ – במה נחלקו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, חוֹשְׁשִׁין לְגוּשְׁיָהֶן אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – נחלקו האם יש לחשוש שיביא יחד עם הירק גם גושי עפר מחוץ לארץ, שגזרו עליו חכמים טומאה משום ספק קברים, ועל ידי כן יטמא טהרות של ארץ ישראל, תנא קמא סובר שיש לחשוש לכך, ועל כן אוסר הוא להביא ירק מחוץ לארץ, ורבותינו אינם חוששים לזה.

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה. כלומר, אם רואים בית דין שרוב הציבור יהיו טמאים בשעת הקרבת קרבן פסח, ולא יהא סיפק בידם להטהר, אין להם לעבר את השנה כדי שיוכלו לטהר עצמם, אלא יעשו את הפסח בטומאה. אלו דברי תנא קמא.

המשך בעמוד כה

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְעַבְּרִין את השנה מפני הטומאה, כדי שיוכלו
לעשות הפסח בטהרה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה
שֶׁעִיבֵּר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, שנטמאו ישראל בימי אחז אביו,
ועיבר השנה כדי שיוכלו לעשות הפסח בטהרה, ולאחר מכן נוכח
שטעה בזה ועיבר השנה שלא כדין, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ שימחל
לו העון. הֵכָתִיב (דברי הימים ב' ל יח) 'כִּי מַרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן לֹא הִטַּהָרוּ,

כִּי אָבְלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּלֹא כָּתוּב, כִּי הִתְפַּלֵּל [ו]חִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר ה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בָּעַד'. דהיינו, מאחר והיו רוב העם טמאים עיבר חזקיהו את השנה, אך לאחר מכן נוכח שהיה עיבור זה שלא כהלכה, ונמצא שאכלו את הפסח שלא בזמנו, ועל כן ביקש רחמים שיתכפר לו העון.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה עִיְּבְרוּהָ, הֲרֵי הִיא מְעוּבֶּרֶת, ולא היה בכך עון, אֶלָּא מִפְּנֵי מָה בִּיקֵּשׁ חזקיהו רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, מפני שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא את חודש אֲדָר, וְהוּא עִיֵּבר נִיסָן בְּנִיסָן, דהיינו, לאחר שכבר קידש את החודש לשם ניסן חזר בו ועשאו אדר שני, ובאופן כזה אין עיבור השנה חל, ונמצא שעשו הפסח שלא בזמנו, ועל כך ביקש רחמים שיתכפר לו העון.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, לא עיבר חזקיהו את השנה כלל, ומפני מה ביקש רחמים על עצמו, מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׁיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, ובזה עשה שלא כדין, שמאחר ורוב הציבור טמאים היו היה עליהם לעשות פסח ראשון בטומאה ולא להידחות לפסח שני, ועל כן ביקש רחמים שיתכפר לו העון.

עתה מבארת הגמרא את כל דברי הברייתא: אָמַר מַר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְעַבְּרִין את השנה מפני הטומאה. אַלְמָא – יש להוכיח מכך, דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה – שרבי יהודה סובר שטּוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר, דהיינו, אף שהותר לציבור להקריב בטומאה אין לעשות כן לכתחילה, אלא יש לחזר ככל האפשר להקריב בטהרה, ולפיכך סובר רבי יהודה שצריך לעבר את השנה כדי שיוכלו לעשות הפסח בטהרה. ולכאורה יש להקשות בזה סתירה בדברי רבי יהודה, וְהָא תַּנְיָא בברייתא, שהצִּיץ של הכהן הגדול, המכפר על קרבנות שנטמאו שיעלו לרצון, בֵּין שֶׁיִּשְׁנוּ עַל מְצָחוֹ של הכהן הגדול, וּבֵין שֶׁאֵינוֹ עַל מְצָחוֹ הרי הוא מְרַצֶּה. אלו דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עוֹדוֹ – כל עוד שהוא מונח עַל מְצָחוֹ של הכהן הגדול, הרי הוא מְרַצֶּה, אך אם אֵין עוֹדוֹ מונח עַל מְצָחוֹ אֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, כיצד סבור אתה שאם אין הציץ מונח על מצחו של הכהן אינו מרצה, והרי כֹּהֵן גָּדוֹל בשעת כניסתו לקודש הקדשים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחַ, שֶׁאֵינוֹ עַל מְצָחוֹ – שאין הציץ על מצחו, מאחר שלבוש היה בבגדי לבן, וְאף על פִּי כן הרי הוא מְרַצֶּה אם אירעה טומאה באחד הקרבנות. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, הַנַּח לְיוֹם הַכִּפּוּרִים שכל הקרבנות הקרבים בו קרבנות ציבור הם, והדין הוא שֶׁטּוּמְאָה הוּתְּרָה בְּקרבנות צִיבּוּר לגמרי, ונמצא שאין צריך כלל לכפרת הציץ, אבל בקרבן יחיד שצריך לכפרה, אכן אין הציץ מרצה אלא כשהוא על מצח הכהן הגדול.

ויש ללמוד מדברי רבי יהודה בברייתא, שהוא סובר ש'טומאה הותרה בציבור', כלומר, שאין צריך לחזר אחר עשייתה בטהרה, שאם כן עדיין היה צריך ביום הכיפורים לריצוי הציץ, אלא ודאי סובר הוא שהטומאה הותרה לגמרי בציבור, והרי זה סותר לדבריו בברייתא לעיל, שיש לעבר את השנה כדי לעשות את קרבן הפסח בטהרה.

שבה הגמרא ומקשה על דברי המקשן עצמו: וְלִיטַעֲמָיךְ – ולשיטתך, שסובר אתה שאמר רבי יהודה שיש לעבר את השנה מפני הטומאה, ולפיכך מקשה אתה סתירה מדבריו לגבי ציץ, אם כן תִּיקְשֵׁי לָךְ הֵיא גּוּפָהּ – היה לך להקשות סתירה בברייתא עצמה, שהרי נאמר שם שרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שמְעַבְּרִין את השנה מפני הטומאה, ולאחר מכן ממשיכה הברייתא ואומרת, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁעִיֵּבֵּר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וְכִיַּסֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ על שעשה שלא כהוגן, ומדוע היה לו לבקש רחמים, הרי לשיטת רבי יהודה אכן מעברים את השנה מפני הטומאה, ונמצא שעשה חזקיהו כדין. אֶלָּא בהכרח צריך לומר דְּסָפוּרֵי מְסַפְּרָא – שיש חסרון בלשון הברייתא, וְהָכֵי קָתָנֵי – וכך יש לשְׁנות דברי הברייתא, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה, וְאִם עִיְּבְרוּהָ הרי היא מְעוּבֶּרֶת בדיעבד, אלו דברי תנא קמא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אף אם עיברוה אֵינָהּ מְעוּבֶּרֶת, מאחר שהטומאה הותרה לגמרי בציבור, ונמצא שעיברוה שלא לצורך כלל, ולא חל העיבור. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה מעשה בחזקיה וְכוּ', כלומר, ועל כך המשיך רבי יהודה והביא הוכחה לשיטתו, מן המעשה שהיה בחזקיה המלך, שעיבר את השנה מפני הטומאה, ולאחר מכן ביקש רחמים על עצמו, מאחר שנתברר לו שעשה שלא כדין.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי, כיצד יתבארו המשך דברי הברייתא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִם מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה עִיְּבְרוּהָ הרי היא מְעוּבֶּרֶת, דהיינו, שלכתחילה אין מעברין מפני הטומאה, אך בדיעבד חל העיבור, ולפי המתבאר בתירוץ הגמרא הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא – הרי זה ממש כשיטת תנא קמא, הסובר שאין מעברין את השנה לכתחילה מפני הטומאה, ואם עיברוה הרי היא מעוברת.

משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, לְכַתְּחִלָּה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – נחלקו תנא קמא ורבי שמעון האם מותר לעבר השנה לכתחילה מפני הטומאה, לדעת תנא קמא אין מעברין לכתחילה, ואילו לדעת רבי שמעון מעברים, ואף שנקט בדבריו בלשון דיעבד 'אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת', נקט כן אגב דברי רבי יהודה שאמר 'אינה מעוברת' ולפיכך אמר הוא 'מעוברת', אך מתיר הוא לעברה אף לכתחילה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא שאכן בזה נחלקו תנא קמא ורבי שמעון: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – אכן שנינו כך בברייתא, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטּוּמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אלו דברי תנא קמא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְעַבְּרִין אפילו לכתחילה, וְאֶלָּא מִפְּנֵי מָה בִּיקֵּשׁ חזקיהו רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, הרי ראשי היה לעבר השנה, לא משום שעיברה מפני הטומאה, אלא מפני שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא את חודש אֲדָר, וְהוּא עִיֵּבר את חודש נִיסָן בְּנִיסָן, דהיינו, שעיברו לאחר שכבר החל חודש ניסן.

עתה מבארת הגמרא את דברי רבי שמעון: אָמַר מַר – שנינו לעיל בברייתא, שסובר רבי שמעון שהטעם שביקש חזקיהו רחמים על עצמו, הוא משום שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא את חודש אֲדָר, וְהוּא עִיֵּבר נִיסָן בְּנִיסָן – לאחר שכבר נכנס חודש ניסן. מקשה הגמרא: וְכִי לֵית לֵיהּ לְחִזְקִיָּה – האם אין הוא סובר את דרשת חכמים על המקרא (שמות יב ב) 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם', זֶה נִיסָן וְאֵין אַחֵר נִיסָן, כלומר, אחר שקבעתם את החודש לניסן, אין אתם רשאים לעבר השנה ולקרוא חודש זה אדר, ולאחר מכן לקרוא לחודש שלאחריו ניסן, ואם כן, כיצד טעה חזקיהו בדבר כזה.

מתרצת הגמרא: לא טעה חזקיהו בדין זה, אלא טָעָה בְּדִשְׁמוּאֵל – בדינו של שמואל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים שֶׁל חודש אֲדָר, הוֹאִיל וְהָיָה יום זֶה רָאוּי כבר לְקוֹבְעוֹ לחודש נִיסָן, אם היה חודש אדר חסר, וְאִיהוּ – חזקיהו סָבַר מתחילה שהוֹאִיל וְרָאוּי לקובעו ניסן לֹא אַמְרִינַן – אין אומרים דין זה, אלא כל זמן שלא נכנס חודש ניסן רשאים עדיין לעבר השנה, ולפיכך עיברה ביום שלושים של אדר, ולבסוף חזר בו והודה לדינו של שמואל, ונתברר לו שעשה שלא כהוגן, וביקש רחמים על עצמו.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי שמואל: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – אכן כך שנינו בברייתא, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל אֲדָר הוֹאִיל וְיום זה רָאוּי כבר לְקוֹבְעוֹ נִיסָן.

הגמרא ממשיכה לבאר את מחלוקת התנאים בברייתא לעיל לגבי חטאו של חזקיהו: שנינו לעיל, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, לא עיבר חזקיהו את השנה כלל, אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׁיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי שלא כדין, שהיה עליהם לעשות פסח ראשון, וטעה חזקיהו בהוראתו זו. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן היתה טעותו של חזקיה, שמתחילה השיאם לעשות פסח שני ולבסוף חזר בו. מבארת הגמרא, אָמַר רַב אַשִׁי, בְּגוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל באותה השנה מְחֻצָּה טְמֵאִים וּמְחֻצָּה טְהוֹרִים, וְנָשִׁים היו מְשַׁלְּמוֹת לַטְּהוֹרִים וְעוֹדְפוֹת עֲלֵיהֶם. כלומר, הגברים היו רובם טמאים, ואילו הנשים היו רובן טהורות, כך שהשלימו הנשים את הגברים למנין מחצה טהורים, ועוד היו עודפות עליהן עד שנעשו הטהורים יתירים על הטמאים, ונמצא שאם מונים את הגברים לבדם, יש להם לעשות פסח ראשון בטומאה ולא להידחות לפסח שני, מאחר שרובם

המשך בעמוד סד

טמאים, וכלל הוא בידינו 'איש נדחה לפסח שני ולא ציבור', שאם רוב הציבור טמאים יש להם לעשות פסח ראשון בטומאה, אך אם מונים את הנשים יחד עמם, נמצא שרוב העם טהור ומיעוטו טמא, ויש על הטהורים לעשות פסח ראשון בטהרה, ואילו הטמאים יידחו לפסח שני. ובענין זה היתה טעותו של חזקיה, **מֵעֵקָרָא** – מתחילה **סָבַר נָשִׁים בָּרִאשׁוֹן חוֹבָה** – שהנשים חייבות בפסח ראשון מן התורה, ולפיכך יש למנותן בכלל העם, ואם כן נמצא **דְּהָווּ מִיעוּטָן טְמֵאִים** – שרק מיעוט העם טמא, **וּמִיעוּטָן מִידְּחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי** – והמיעוט נדחה לפסח שני, ולפיכך הורה לטמאים שלא יעשו פסח ראשון, **וּלְבַסּוֹף סָבַר נָשִׁים בָּרִאשׁוֹן רְשׁוּת** – שאין הנשים חייבות בפסח מן התורה, ולפיכך אין למנותן בכלל העם, ואם כן נמצא **דְּהָווּ לְהוּ טְמֵאִים רוּבָּא** – שרוב העם טמא, **וְרוּבָּא לָא מִדְּחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי** – ורוב טמאים אינם נדחים לפסח שני, אלא עושים את הראשון בטומאה, ונמצא שהוראתו לעשות פסח שני שלא כדין היתה, ולפיכך ביקש רחמים על עצמו.

הגמרא שבה לבאר את דברי שמואל: **גּוּפָא** – נשוב לבאר את גוף הענין. **אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּיוֹם שְׁלִשִּׁים שֶׁל חודש אֲדָר, הוֹאִיל וְיוֹם זה רָאוּי לְקוֹבְעוֹ** ראש חודש **נִיסָן.** מבררת הגמרא, **עִיבּוּרוֹ מַאי** – מה יהא הדין באופן שעשו בית דין שלא כהלכה ועיברו את השנה ביום שלושים של אדר, האם חל עיבור זה. **אָמַר עוּלָּא,** בדיעבד חל עיבור זה, אלא שאין בית דין **מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ,** כלומר, אין להם לומר על חודש זה שהוא מקודש לשם אדר שני, מאחר שכבר היה ראוי להיות ניסן, ויש לומר בזה את דרשת חכמים 'זה ניסן ואין אחר ניסן', אלא הם שותקים ואינם מקדשים אותו כלל, ולכשיגיע ראש חודש הבא יקדשוהו לשם ניסן.

שבה הגמרא ומבררת: **קִידְּשׁוּ מַאי** – מה יהא הדין באופן שלא שתקו בית דין, אלא קידשוהו לשם אדר שני, האם גם באופן זה חל עיבור השנה. **אָמַר רָבָא, כְּמַאן דְּאָמַר עִיבּוּר** של השנה, וממילא אף בטל הקידוש של החודש לשם אדר שני, שמאחר וראוי היה לקובעו ניסן אי אפשר לקדשו במפורש לשם חודש אחר, שהרי 'זה ניסן ואין אחר ניסן'. **רַב נַחְמָן אָמַר, מְעוּבָּר וּמְקוּדָּשׁ,** דהיינו, בדיעבד חל עיבור השנה אף באופן זה, וממילא חל אף קידוש החודש לשם אדר שני.

רבא מקשה לרב נחמן על שיטתו שחל העיבור: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב** נַחְמָן, **מִבְּרֵי מְפוּרְיָא לְפִיסְחָא תְּלָתִין יוֹמִין הָווּ** – הרי מפורים ועד פסח יש שלושים יום, **וּמְפוּרְיָא דַּרְשִׁינַן** – וממילא יש לדרוש בבר מפורים **בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, דְּתַנְיָא** – שהרי כך שנינו בברייתא, **שׁוֹאֲלִין בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֶם לַפֶּסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם,** זו היא שיטת חכמים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** אין מקדימים לדרוש בהלכות הפסח אלא **שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת** – שבועיים קודם הפסח. ומעתה, לדבריך שסובר אתה שבדיעבד חל העיבור ביום שלושים של אדר, אם כן יש להקשות, שהרי נוקטים אנו להלכה כשיטת חכמים, ונמצא שבבר החלו לדרוש בהלכות הפסח מיום הפורים, שהרי לא ידעו שתתעבר השנה, **וְכִי מָטֵי רֵישׁ יַרְחָא מַרְחֲקִין לֵיהּ** – ועתה כשמגיע ראש חודש ניסן מעברים השנה, ומרחיקים את הפסח בחודש נוסף, ויש לחשוש **דַּאֲתֵי לְזַלּוּזֵי בְּחַמֵּץ** – שיבואו האנשים לזלזל באיסור חמץ, שמאחר ובבר שמעו הדרשה אינם מאמינים לשלוחי בית דין שנתעברה השנה, וסבורים הם שהפסח בזמנו בא, וכשרואים שכל העם אוכלים בו חמץ, יבואו לזלזל באיסור זה.

משיבה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רב נחמן לרבא, אין לחשוש לדבר זה, מאחר **שְׁמַיְּדַע יְדִיעַ דְּשַׁתָּא מְעַבְּרִיתָא בְּחוּשְׁבָּנָא תַּלְיָא מִילְּתָא** – הכל יודעים שקביעת שנה מעוברת תלויה בחשבון ההפרש שבין מנין שנות החמה למנין שנות הלבנה, ולפיכך **אָמְרִי חוּשְׁבָּנָא הוּא דְּלָא סָלְיָק לְהוּ לְרַבָּנָן עַד הַשְׁתָּא** – אומרים הם, שהטעם שלא עיברו חכמים את השנה עד עתה, מחמת שלא עלה בידם החשבון יפה עד עכשיו, וסברו שאין צריך לעבר את השנה, ועתה נתברר להם שצריך לעברה. ועל כן אין לחשוש שיזלזלו באיסור חמץ.

הגמרא מפרשת את הדין שנתבאר לעיל (י"א:) שמעברים את השנה על התקופה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין בית דין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה** על התקופה הנופלת שלא בזמנה, **אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה הַתְּקוּפָה** [תקופת תמוז] **חֲסֵירָה** מהשלמת ימיה את **רוּבּוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ** תשרי, **וְכַמָּה הוּא רוּבּוֹ שֶׁל הַחֹדֶשׁ, שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם,** דהיינו, אם רואים בית דין בחודש אדר שעתידה תקופת תמוז להתאחר לתוך חודש תשרי ששה עשר יום, ותיפול תקופת תשרי בי"ז בתשרי, אזי יש להם לעבר את השנה על התקופה, אבל אם אין תקופת תמוז מתאחרת אלא חמשה עשר יום, ותקופת תשרי נופלת בט"ז תשרי, אין מעברים על כך את השנה. אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.**